

19e eeuw - 19e eeuw - 19e eeuw - 19e eeuw - 19e eeuw - 19e eeuw -

EEN 19e-EEUWSE KADASTERKAART.

Danny Lannoy.

Onlangs kwam er nogal wat belangstelling in de kranten in verband met een verkoop van een bundel Mercator-kaarten. De interesse voor oude kaarten is bij sommigen erg in trek. Naast de documenten in de rijksmusea bestaan er talrijke privé-verzamelingen.

Bij het opmaken van de huidige kaarten, waterschapkaarten, panoramaplans, geografische, stafkaarten en andere, kan men bij middel van luchtfotografie vele details bepalen. In de vorige eeuw echter kon men geen luchtwaarnemingen doen. Een of andere kerktoren was wel een controlepunt om het landschap af te tekenen en eventueel aan te passen aan de plans. Aan de hand van de driehoeksmetkunde vervaardigde men de plannen.

De alombekende kaart van Brugge van Marcus Gheeraerts (1) uit 1562 werd eveneens met de hulp van de O.L.V.-toren gemaakt. Met de detailtekeningen bekam hij een prachtig panoramaplan van de stad.

Sommige landkaarten werden vervaardigd met parallelprojecties van dorpen en beplantingen; bij de kustkaarten werden de duinen veelal als kleine heuveltjes weergegeven.

We zullen het in dit artikel niet hebben over de technieken van landmeters en topografen, doch enkele begrippen kunnen we niet overslaan.

Een feit is, dat de vroegere kartografen een sterk ontwikkeld voorstellingsvermogen hadden. In de middeleeuwen had men reeds ruwe kaarttekeningen, schetsen en schematische voorstellingen; daarnaast vond men in de 13e eeuw reeds perceelkaarten. Pieter

(1) Marcus GERARDS vervaardigde een kopergravure van de stad Brugge, in afzonderlijke delen. Thans in het stadsmuseum te Brugge.

Pourbus (2) schilderde zelfs de Zwinstreek in kaartvorm.

Pas in de 19e eeuw gebruikte men metalen tekenpennen; de potloden bestonden uit lood- of zilverstiften, goed bestand tegen de regen, daar de landmeter op het terrein de schetsen maakte en de lijnen in het papier grifte. Dit was ook noodzakelijk voor het kopiëren. Soms prikte men bij het kopiëren gaatjes in de kaart en verbond men deze met lijnen. Verzamelaars bezitten nog wel die kaarten met de zogenaamde kopieergaatjes. Men gebruikte veelal schuine tafels, gericht naar het zonlicht. Perkament en het zwaar tekenpapier waren vóór de 19e eeuw moeilijke transparanten. Het Japans zijdepapier en geolied papier waren betere soorten om het vermeerhouden van kaarten (calqueren).

Het op-schaal-werken gebeurde met een proportieliniaal. Men rekende nog in mijlen of roeden. (3). Het verkleinen van kaarten was mogelijk door hulpconstructies, van een vierkanten-netwerk. Voor de fouten nam men een radeermesje, wat het papier merkkelijk verdunde. Men bewerkte nadien het papier met aluin en papiervezel; een gat in het blad was immers niet verantwoord. Door de uitvinding van de houtsnede en kopergravure kwamen er meer kaarten in omloop, wat nu het verzamelen toelaat. De oudste zijn de zeldzaamste...

Meermaals hebben we gelezen in reeds verschenen heemkundige boeken over de kadasterkaart van P.C. Popp.

Philippe François Popp was controleur bij het kadaster en werkte met tal van medewerkers aan de plannen voor het ganse land. In de loop der jaren werden deze aangepast en herdrukt. Zo werd in 1854 de kaart van Brugge uitgegeven; en in 1865 herdrukt met de nodige wijzigingen. In 1864 was Popp drukker te Brugge.

(2) Pourbus (1510 - 1584) schilderde de Zwinstreek op linnen 3,35 m. x 6,20 m. Het bevindt zich in het stadhuis te Brugge.

(3) In onze gewesten bedroeg de roede = 3,841 m. (1 gemet is 300 vierkante roeden).

In 1834 kwamen de ambtenaren van het kadaster klaar met de opmetingen voor het rijk, uitgezonderd Limburg en Luxemburg. Philippe Van der Maelen (4) een kartograaf maakte in 1836 gebruik van de kadastrale kaarten voor zijn bekende kaart. Met de ministeriële toelating kon iedereen gegevens bekomen en kaarten in omloop brengen. In 1843 komt het plan van de stad Luik van de pers, gevolgd door Antwerpen.

Te Brugge werd door Jean-Baptiste Masz, inspecteur van het kadaster van West-Vlaanderen in 1850 het plan opgemaakt van de stad op schaal 1/2500 van de oorspronkelijke kadasterkaart uit 1834, met de wijzigingen. De kostprijs voor de gravure, druk en papier werd op 3.000 fr. geraamd. Door de geringe belangstelling van de stad Brugge was het financieel niet mogelijk deze te laten publiceren. Zo komen we bij P.C. Popp die het in 1854 aandurfde om op eigen kosten dit plan uit te geven. De "Atlas Cadastral Parcellaire de la Belgique" kreeg in 1842 zijn aanvang. Hij had zijn gegevens van de Minister van Financiën Mercier (1842), en werkzaam te Brugge bij de dienst van het kadaster, was het normaal het stadsplan te laten verschijnen. We weten ook uit een interessante brief dat Popp geen landmeter was, maar wel controleur bij het Kadaster.

Aan de hand van de kaart van P.C. Popp, in feite een kopie van een oudere kadasterkaart, kunnen we heden ten dage veel gegevens halen in verband met de bewoning, stratenplan en bebouwing. De kaart van Popp is ongetwijfeld een bron van documentaire waarde voor de vorsers.

Bekijken we de kaart van Knokke, dan zien we duidelijk de dorpskern met zijn kruispunt Kerkstraat - Zeeweg - Dorpsstraat en Smedenstraat zoals het nu nog bestaat. (5).

Naast de gemeente, de provincie en het rijk hadden verscheidene grondeigenaars die in het bezit waren van een kadasterkaart.

(4) Van der Maelen was kartograaf en maakte een kaart van België op schaal 1/20000; deze werd uitgegeven te Brussel van 1846 tot 1854.

(5) Zie originele kaart in "Van Polderdorp tot Badplaats", blz.30 tot 32, kaart 3 - 4.

Ze werd zelfs gebruikt voor het aanleggen van rioleringen, nieuwe straten en waterlopen.

De kadastrale legger uit 1834, voor wat Knokke betreft, werd aangewend met een kadasterkaart die een 10-tal jaar later verscheen. Bij keizerlijk dekreet onder Napoleon werd het kadaster opgericht (1811). Op desbetreffende kaarten werden daarom de mutaties vermeld van de laatste jaren. De kaart Popp is dus ook een latere uitgave, aangewend met de legger uit 1834.

"Atlas Cadastral de la Flandre Occidentale"
Arrondissement 5e Canton Bruges
Plan Parcellaire de la Commune de KNOKKE

publié avec les mutations et l'autorisation du
Gouvernement et sous les auspices de Monsieur Mercier
Par P.C. POPP, ancien controleur du Cadastre.

Op de kaart Popp van Brugge uit 1865 werden de eretitels vermeld van voornoemde. Hij was o.a. "Ingenieur Geographe, Membre de l'Academie Nationale de Paris, etc..." De kaart van Knokke is dus van vroegere datum.

De kadasterkaart bezit enorm veel details, doch soms vinden we moeilijkheden bij het bepalen van eigenaars en percelen, dit door het tijdsverschil van het opmaken van de legger en het plan. We kunnen echter door nazicht in de archieven bepalen tot op welke datum de wijzigingen werden bijgewerkt, ofwel door het opzoeken van de totalen van het kadastraal inkomen en deze te vergelijken met de nota's in de "ligger".

Laten we nu een bepaald deel van de kadasterkaart naderbij bekijken. We hebben het gehucht "Het Kalf" gekozen voor dit nummer van CNOC IS IER.

(zie bijgaand plan op volgende pagina).

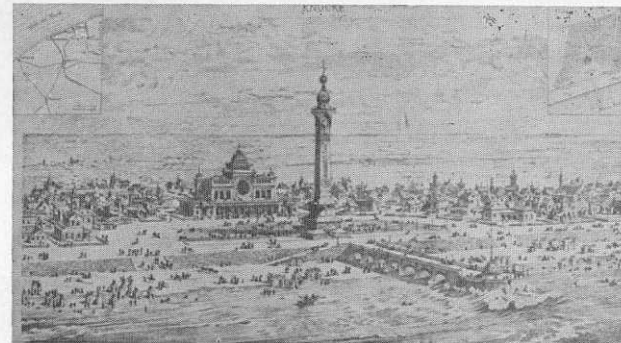
"PLAN DU SCHORRE HAZEGARS ET SES ENVIRONS" (1)

gemaakt in 1755 door landmeter Laurenz, geverifieerd door landmeter Lammeire in 1783 en ingediend bij zijne Excellentie de Graaf de Belgiojoso, gevolmachtigd minister van zijne Majesteit de Keizer en Koning, op 28 februari 1784 door P.F. LIPPENS.

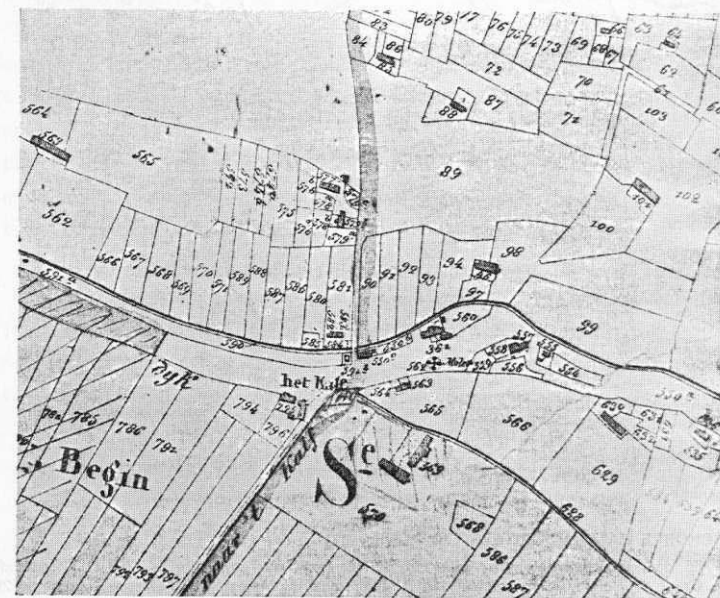
Door het zien van deze kaart heeft het Ministerie van Nederlandse Cultuur ingezien dat de Hazegraspolder bij de Zwinstreek behoort en daarom voor het nageslacht moest behouden blijven. Men is op 5 sept. 1978 bij Koninklijk besluit tot klassering overgegaan. Daar zijn we Mevrouw Minister R. De Backer erg dankbaar voor.

(1) A.R.A.BR. Rekenkamer. Kaarten en plannen nr 2.646 (51,4 cmx75 cm).

G. ADRIAENSSENS.

Een Urbanisatieplan voor Knokke 1887 gezien door Jan Baes.

Origineel fragment uit de kasterkaart (wijk 't Kalf) Popp.

SITUATIE SEKTIE PERCEEL EIGENAAR OP CIJNS AAN...

KAART WIJK 't KALF

Het Kalf	D	563	Gustaaf Decroy Prins te Parijs			
		577a	Pierre Detoulouse, smid			
		579b	Vermeire, J.B., boutiquier			
		582 583	Decroy			
	C	550b 555	Volkaertsgote			
		557	Volkaertsgote			
		563	molen eigendom Volkaertsgote...	aan Ign. Devos, molenaar		
	D	569	Syneeve, Brugge			
		630	Mamet...	landbouwer Jan D'hondt		
		636	Joannes Van HouÛte, landbouwer uit Westkapelle			
Kalfduinen	C	795	Vanockerhout Jan, Brugge...	in "cheins" Jan Vermeire, wagenmaker, gemeentehuis		
		96	Ign. Devos			
		85	Brugse Godshuizen			
	D	88	Brugse Godshuizen...	in "cheins" Leon Hem- schoote		
		101	Gasthuizen Brugge			
		119	Gasthuizen Brugge			
		64 67	Gasthuizen Brugge			
		West. 't Kalf (Buiten kaart)	D	732b	Synaeve...	Pieter De- meire
				750	Mamet Vanheers- wynghels...	Ph. Fournier, werkman
				754	Mamet Vanheers- wynghels...	landbouwer Jh. D'hondt
536	Pieter Borre, Brugge					
"	D	543	Leonard Cuyle...	André Regel- brugge, werkman		
		593	Volkaertsgote Wateringe			
		944	Bortier Antonius			

We zien op de kaart duidelijk de bocht in de Graaf Jansdijk en de Molen bij nummer 562. Bovenaan bemerken we enkele huisjes van de "Kalfduinen". Nr 795 is het Oud-Gemeentehuis. Nr 569 is de hoeve met Vauxellisschuur.

Veel van de vermelde huizen bestaan nu nog; de meeste echter zijn verbouwd. De wijk 't Kalf is samen met "Het Hazegras" en "De Vrede" het best te vergelijken met de toestand in de vorige eeuw.

Het dorp breidde zich uit rond de kerk; er kwamen nieuwe straten en de badplaats werd geboren. De duinvlakte veranderde in villawijken. Knokke groeide uit tot een volwaardige badstad.

Gelukkig hebben we nog de rustige en historische buurt van het landelijke Knokke...

**

Bibliografie:

- Gemeentekrediet van België 24e jrg. nr 93 juli 70
 - A. Van den Abeele
 - Van Polderdorp tot Badplaats 1976 - D. Lannoy
 - De kadastrale legger "Gemeente Knokke"
 - Kaarten en Kaarttekkenaars G.J. Foceman Andrea en C. Koeman
- Bussem 1972.

Voor wat de bevolking betreft verwijzen we naar "Van Polderdorp tot Badplaats": blz. 433-450 : Bevolkingsregister 1830 - 1849.

*** Zoals hij op St.-Paulus waait,
Zo zit de wind voor 't jaar gedraaid. (29 juni).